

ОБРАЗ МАТЕРІ У ТВОРІ О. ДЕ «ЗА СИНОМ»

Зарудняк Н. І.,

*старший викладач кафедри української літератури, українознавства та
методик їх навчання*

Уманський державний педагогічний університет імені П. Г. Тичини

м. Умань, Україна

Твір О. Де «За сином» – це болючий протест письменника проти несправедливості, яка існує у світі. Мотив оплакування смерті козака найріднішими людьми не новий в українській літературі, він бере свої витoki ще з фольклору, зокрема часто зустрічається у козацьких піснях, але якщо у них юнак сам покидає домівку, то у нарисі О. Де «забрали його» [2, с. 154], і мати і син плачуть, розлучаючись. Простежуються у творі алюзії з баладою фольклорного походження «Ой летіла стріла» [1, с. 10], де звучить мотив безглуздості військової смерті. Сила материнської любові до сина передається у баладі через гіперболізацію кількості сліз: «де матінка плаче, там Дунай розлився» [1, с. 10], у матері О. Де «очі сухі: давно вже висохли на них сльози, і тільки холодна роса... зрошує їх» [2, с. 154]. Автор передає інтенсивність вияву материнського горя через антитезу: вже сухі очі – серце, яке корчиться з плачу. Народ найвище цінує саме любов матері: якщо сестра плаче, поки не забуде, кохана – поки бачить, то «матінка плаче, поки жити буде» [1, с. 10]. Олександр Де створює образ матері, яка взагалі жити без сина не може – «пішла за сином» [2, с. 158].

Прозаїк із любов'ю і співчуттям, зворушливістю вимальовує образ матері, використовуючи зменшувально-пестливі епітети, емоційно забарвлену лексику: старенька, самотна, одинока, стара, безпомічна, бідна, пересохлі тремтячі уста, старе тіло, що вже вибилося із сили, босі ноги. За допомогою промовистих

деталей передає її внутрішній стан: стогне її голос, втомлене серце, стомлені груди, стомлене тіло; холодна, обкута чорною плахтою безнадії, душа; безнадією розбите життя, засльозені запалі очі, шепіт, скиглить душа, ридає серце, корчиться обезсилене тіло, безслізно кричить, покірно тулиться, чорний холодний демон в замовклому серці. Поступово штрихами автор вимальовує злиденні умови, в яких живе самотня матір: убога обшарпана хатина, маленька шибка запліснявілого вікна, сирі кутки хати, «я не мала чого їсти» [2, с. 157]. У ХІХ столітті І. С. Нечуй-Левицький уже порушував у повісті «Дві московки» проблему злиденного побуту матері, у якої забрали до війська єдиного сина, у О. Де ця проблема звучить ще трагічніше: якщо Хомиха змирилася зі своєю долею, то мати О. Де не має сили її прийняти, її життя без сина безпросвітне. Не випадково і час, під час якого відбуваються події у творі, – ніч. Автор використовує художнє обрамлення: твір починається і закінчується образом володарки свого часу ночі – цариці, яка сама спить, дрімає і приспала все на землі. Початок викликає певні алузії з казкою: «хатина, що присіла над яром край села», старенька мати, ніч-цариця, – тим разючіше звучить безнадійна кінцівка, що суперечить традиційній щасливій розв'язці: ніч «залізла чорним холодним демоном в замовкле серце» матері [2, с. 158]. Образ ночі символічний. Це і ніч, яка нависла над Україною, це і зло, яке перемагає у світі, «приспала все» [2, с. 157].

Твір побудовано на контрасті кольорів: золотого – сонця, блакитного – неба, які асоціюються із сином, і чорного – ночі. «Немає сина, немає сонця» [2, с. 156], кілька разів автор фокусує увагу на неслухняному волоссі сина, яке «зсувається на високе засмагле чоло золотистою китицею» [2, с. 155-157]. Сонце поряд з сином навіть у трагічні моменти: «А сонце так ясно гріло тоді, наче глузувало з бідних матері і сина, як вони плакали, розстаючись» [2, с. 154]. Блакитний колір – це улюблений колір сина, він обіцяв мамі повернутися, коли «зацвітуть волошки небесним цвітом», улюблена його сорочка з голубого сатину, у нього голубі, як весняне небо очі. Жовто-блакитні кольори концептуалізують у творі українську символіку. Яку продовжує і образ

вишиваної сорочки, що зберегла мати для сина, навіть голодуючи: «Я ще маю твою вишиту сорочку для тебе... Пробач мені, що твою з голубого сатину я проміняла на бурячки... Я знаю – ти її дуже любив. Я не мала нічого їсти: – знаю, ти пробачиш мені... А вишиту я зберегла для тебе» [2, с. 157].

У творі наявні також символічні образи могили, саме до неї йде зустрічати мати свого сина; шляху, який розходиться саме за могилою. Глухі різдвяні дзвони калатають і дзвенять у вухах матері, коли біжить до могили. Алюзії з Ісусом Христом, який народився, щоб порятувати людство, і якого люди розп'яли. Ніч у творі О. Де зображено злом, яке запанувало на землі: «Ніч спить непробудним сном. Яка довга Ніч. Коли вже світанок вип'є страшну холодну темноту?» [2, с. 155]; «Ніч нависла чорним демоном і спить, обнявши землю таємничими холодними пальцями» [2, с. 156]; «Земля крижано-холодна. Ніч звисає над нею чорним демоном» [2, с. 157].

Образ матері у творі О. Де є символом долі України ХХ століття, відчайдушним протестом автора проти існуючого у світі зла, яке втілюється в абсурдних смертях синів, чий життя забрала війна: «роздирає глуху темряву ночі хриплий голос старенької матері, і його відголос затихає десь далеко під лісом, поміж рядочками березових хрестів, прикритих погнутими шоломами» [2, с. 157].

Особливого драматизму вдається досягнути автору завдяки низці різючих контрастів, які підкреслюють, увиразнюють трагедію ХХ століття.

Література:

1. Авраменко О. М. Українська література : Хрестоматія для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. 3-є вид.; виправлене й доп. Київ, 2016. 496 с.
2. Де О. Під чужим небом. Лондон, 1966. 213 с.